

Habilitering 2018

Kvalitetskonferens

Göteborg

13-14. september 2018

Habilitering i et samfunn i forandring.

Vårt samfunn er i stadig raskere forandring. Ikke minst innenfor medisin får vi nesten hver dag nye muligheter for å unngå eller reparere flere og flere former for funksjonsnedsettelse. Et relativt gammelt eksempel er at man nå ved en helt ufarlig blodprøve av mor kan fastslå om fosteret har Downs syndrom. Før måtte man ta en prøve av fostervannet for å kunne fastslå dette med sikkerhet, og det kunne medføre en viss fare for fosteret. Men allerede med den ”gamle” metoden ble det nesten ikke født barn i Danmark med Downs. Er da et liv med Downs uten verdi? Hvem skal avgjøre det? Hvordan skaper vi egentlig verdi og mening i våre liv, med eller uten funksjonsnedsettelse?

Og hva er en funksjonshemning eller funksjonsnedsettelse? Det er i dag blitt vanlig å skille mellom funksjonshemning, som kan defineres som manglende samsvar mellom individets forutsetninger og omgivelsenes (eksplisitte eller implisitte) krav, og funksjonsnedsettelse, definert som nedsatt funksjon på et eller annet område, i forhold til et nivå som anses som ”normalt”. Jeg kan altså ha en

funksjonsnedsettelse uten nødvendigvis å være funksjonshemmet i enhver sammenheng. Fordi jeg ikke kan utføre det ”normale” bevegelsesmønsteret å gå på to bein, har jeg nedsatt bevegelsesfunksjon. Men her jeg sitter og skriver dette, har min manglende gangfunksjon ingen betydning, så her og nå er jeg ikke bevegelseshemmet. Det vil si, jeg er jo det, for min datamaskin setter implisitte krav til min fingerfunksjon som jeg strever med å oppfylle. Men jeg er ikke ”ganghemmet”. Kort sagt, funksjonshemningen er sosialt definert, mens funksjonsnedsettelsen er medisinsk definert. Uansett ligger det i kortene at uten funksjonsnedsettelse, ingen funksjonshemning.

Men er nå det så sikkert? Hva med situasjoner der det ikke er samsvar mellom menneskers ”normale” forutsetninger og omgivelsenes krav? Å henge oppe i en fjellvegg eller føre et superraskt kampfly eller befinne seg midt i kryssilden på en slagmark er alle eksempler på situasjoner der omgivelsene setter ekstreme krav som ingen ”vanlige” mennesker kan oppfylle. I slike situasjoner er altså også mennesker uten noen funksjonsnedsettelse i vanlig forstand sterkt funksjonshemmede. Bare individer som er topptrente med hensyn på den spesifikke typen situasjon har en reell sjanse til å

overleve. Denne treningen er også habilitering, like mye som møysommelig skritt for skritt gangtrening for en slagpasient eller øvelser med ”samtalsmatta” for en person med Downs. Men vi tenker ikke på dette som habilitering, fordi vi her er på den ”positive” siden av et vagt definert ”normalt” funksjonsnivå.

Hvem avgjør hva som er ”positivt” eller ”negativt”? Jeg har aldri møtt noen omstendighet, hendelse eller situasjon som kommer påklistret en merkelapp hvor det står ”Dette er positivt”, eller ”Dette er negativt”, eller ”Dette er ’så där’”. Til syvende og sist er det jo vi, hver enkelt av oss, som velger hva som er positivt, negativt, eller ’så där’, for oss. Men dette valget føles sjeldent som et valg, fordi vi påvirkes sterkt av samfunnet rundt oss. Hvis vårt samfunn (den gruppen av mennesker vi kjenner sterkest tilknytning til) har en bestemt oppfatning om en sak, skal det stor styrke til å gå imot denne oppfatningen. Ofte ligger vurderingen allerede i ordet vi bruker om saken. For eksempel signaliserer ordet ”funksjonsnedsettelse” opplagt noe negativt: det er snakk om en funksjon som er nedsatt, som er dårligere enn den skulle ha vært. Det samme gjelder ordet ”funksjonshemning”. Her er det en funksjon som er hemmet, uansett om

”skylden” plasseres hos individet, samfunnet, eller samspillet mellom de to.

Vi har altså en massiv kollektiv påvirkning i retning av en entydig negativ oppfatning av funksjonshemning og funksjonsnedsettelse, en påvirkning som er nedfelt i selve språket. Denne negative oppfatningen vil naturlig smitte over på den funksjonshemmede personen, men holdningen til den funksjonshemmede kan anta forskjellige former, alt etter hvor man plasserer ”skylden” eller ”ansvaret” for funksjonsnedsettelsen, fra åpen fiendtlighet som i den gamle religiøse modellen hvor funksjonsnedsettelsen ses som Guds straff for egne eller fedrenes synder - via en likegyldig ”toleranse” som i den tilsynelatende objektive ”tilfeldighetsmodellen”, vi har simpelthen trukket et dårlig kort i livets lotteri, og må bare avfinne oss med det – til medynk som i den nye religiøse modellen, hvor Jesu ord om å gå til ”disse mine minste” tolkes som en oppfordring til å ta seg av de stakkars fattige, syke og funksjonshemmede. Her finnes det selvsagt helt parallelle muslimske, buddhistiske, hinduistiske, humanetiske, og så videre, versjoner. Alle disse modellene har det til felles at de tildeler oss roller som vi forventes å gå inn i uten reservasjoner, og

gjør vi ikke det blir vi møtt med høyst merkbare sanksjoner. Jeg vil derfor kalle dem for lukkede modeller.

Det er små forskjeller mellom det svenske ”folkhemmet” og den norske velferdsstaten, så vi kan nesten anse dem som varianter av samme samfunn. Hvilken lukket modell er den mest framtrædende i dette samfunnet? Med forbehold om variasjoner i ulike ”subkulturer” og på familie- og individnivå, er det mitt inntrykk at våre samfunn opererer med en krysning av tilfeldighetsmodellen og medynkmodellen. Funksjonsnedsettelsen skyldes ikke Guds vrede eller andre forhold som gir grunnlag for en fiendtlig holdning til den funksjonshemmede, man fikk simpelthen en uheldig kombinasjon av gener, eller var på feil sted til feil tid så man ble utsatt for vold, ulykker eller sykdom. Ingen har skylden.

Men selv om samfunnet ikke har noen skyld, har det likevel et ansvar for å ta seg av den funksjonshemmede personen, økonomisk gjennom ulike støtteordninger, og praktisk-fysisk gjennom tiltak som hjemmesykepleie (hemsjukvård), assistanse, transporttjenester, sysselsetting og universell utforming. Alt dette tar sikte på å minke

avstanden mellom den enkeltes individuelle forutsetninger og samfunnets krav, ved å senke samfunnets krav ovenfor denne gruppen mennesker. For eksempel har vårt samfunn et generelt implisitt krav om at en voksen person skal forsørge seg selv (barn skal forsørges av sine foreldre eller andre foresatte). Men fordi mange funksjonshemmede ikke er i stand til å arbeide så mye at det gir en lønn det går an å leve av, og heller ikke får arbeide så mye som de faktisk er i stand til, blir dette generelle kravet nedsatt eller faller helt bort. Men i dette eksemplet ser vi at misforholdet mellom individets forutsetninger og samfunnets krav ikke bare skyldes individets manglende arbeidsevne, men også arbeidslivets manglende evne og vilje til å ansette funksjonshemmede. Så griper samfunnet inn med tiltak som sysselsetting, med eller uten en nominell ”lønn”, og ”inkluderende arbeidsliv”. Jeg vet ikke hvilke erfaringer dere har med ”inkluderende arbeidsliv” her i Sverige, men i Norge er resultatene høyst diskutabelt. De fleste arbeidsgivere har en sterk motvilje mot å ansette funksjonshemmede, og mange av de få som blir ansatt blir etter hvert presset ut. Det samme gjaldt for kort tid siden også kvinner, spesielt i såkalt fruktbar alder. Ja, det gjelder jo fortsatt, men

strammere lovgiving har tvunget arbeidsgiverne til å skjule det litt bedre. (For ordens skyld, det finnes naturligvis hederlige unntak.) Vi har lært mye av kvinnekampen, og både vi og kvinnene (og ikke minst funksjonshemmede kvinner) må nok fortsette kampen i mange år framover.

Diskrimineringens tid er ennå ikke forbi, selv om det er en stor seier at lovgivingen i våre land langsamt begynner å rette seg etter de FN-konvensjonene vi faktisk har ikke bare undertegnet, men også ratifisert. Men vi vet også at konvensjoner og lover må følges av holdningsendringer, og det tar tid.

Vi har sett på den nåværende modellen for tenkning om funksjonshemning og funksjonsnedsettelse. Hvilken rolle blir vi som funksjonshemmede tildelt i denne modellen? Ideelt sett skal vi være takknemlige og glade, og fornøyde med å spille annenfiolin, ettersom vi før ikke fikk være med i orkesteret i det hele tatt. Men siden mye av "omsorgen" er overtatt av det upersonlige samfunnet, og vi ikke i samme grad er prisgitt slekt og venner, er ikke presset til stadig takknemlighet fullt så stort mer. Og man har forståelse for at vi ikke er konstant glade, for vi har jo en slik trist skjebne. Men vi forventes likevel å

være passive mottagere, og ha like lave forventninger til oss selv som ”man” har. Hvis ikke, anses vi som overambisiøse og urealistiske, og i behov av litt skånsom realitetsorientering. Man forstår så godt at vi ønsker å være som alle andre, men dessverre er vi nå engang ikke det, og da er det bedre for oss å justere forventningene litt ned, så vi ikke legger opp til stadige nederlag.

Dette minner meg om en godt og vel middelaldrende dame som mintes sin ungdom, da hun selvsagt var ute og festet og danset nesten hver natt. Hun hadde en bestemor som hun elsket over alt i verden, men som hun syntes så synd på, for den gamle damen orket jo ikke å gå ut om kvelden. Det måtte jo være fordi kroppen hennes ikke klarte det mer, og den unge syntes bestemoren var veldig tapper som ikke klaget over tingenes tilstand. Sannheten var naturligvis at bestemoren overhodet ikke hadde noen interesse av party-livet. Hva om vi ikke ønsker å være som alle andre? Hva om vi bare ønsker den samme selvbestemmelsen som alle andre? Jeg har ikke noe ønske om å gå på to bein. Det virker fullstendig naturstridig for meg, og jeg antar at de fleste dyr ville være enig. Men som alle andre ønsker jeg å kunne komme fra

A til B når jeg selv vil. Og da er det langt mer naturlig å bevege seg på fire hjul enn på to bein.

For å oppsummere, funksjonshemning og funksjonsnedsettelse er pr definisjon negative begreper, og denne negativiteten smitter mer eller mindre over på personen som er funksjonshemmet eller har en funksjonsnedsettelse. Dette forsøker vårt velferdssamfunn å motvirke gjennom ulike kompenserende tiltak, som trygdeordninger og bedre tilgjengelighet. Dette kan sies å være kollektive tiltak for å motvirke funksjonshemningen, avstanden mellom individets forutsetninger og samfunnets krav. I tillegg kommer individuelle tiltak med det samme formålet, og disse tiltakene går under navnet habilitering.

Siden habilitering er individrettet, må den også utføres av individer. Vi får da en menneskelig relasjon mellom noen som habiliterer og noen andre som skal habiliteres. Denne relasjonen kan vi kalle habiliteringsrelasjonen. Denne relasjonen er pr definisjon asymmetrisk. Nå er de fleste menneskelige relasjoner nødvendigvis asymmetrisk på øyeblikksnivå. Akkurat nå er det jeg som holder foredrag for dere, jeg har rollen

som foredragsholder og dere har rollen som tilhørere. Vi har altså en asymmetrisk relasjon. Men om en time er det en av dere som er foredragsholder og jeg er en av tilhørerne. Så det ”jamnar ut sig”. I en vanlig samtale veksler vi hele tiden mellom å tale og å lytte, selv om mange av oss knapt hører hva den andre sier fordi vi er så opptatt med å tenke på hva vi selv skal si når det igjen blir vår tur. Men det gjelder sannsynligvis begge veier, så den overordnede symmetrien er bevart, i en ”seriemonolog”.

I mange av våre relasjoner vil derfor asymmetrien på øyeblikksnivå jevne seg ut til en tilnærmet symmetri over tid, mens andre relasjoner, for eksempel den mellom foreldre og barn, eller mellom lærer og elev, forblir asymmetriske over tid. (Men selv her kan vi få et ”rollebytte”, som når barn tar seg av sine gamle foreldre.)

Habiliteringsrelasjonen er avgjort av den siste typen. ”Habiliteringspersonalet” sitter på en fagkunnskap som man håper kan komme ”klienten” til gode. Og det er jo bra, eller?

Jo, forutsatt at man husker å spørre ”klienten” før man setter i gang. I Lukas 18 møter Jesus en blind mann, og spør: Hva vil du jeg skal gjøre for deg?

Gitt blindes situasjon i datidens samfunn og Jesu ry som superhealer, virker spørsmålet ganske søkt. Mannen vil selvfølgelig bli seende. Men Jesus er absolutt ikke typen til å stille retoriske spørsmål. Han spør på ramme alvor. Og det skal vi også gjøre, uansett hvor opplagt vi måtte mene svaret er. Noen døve kan få en slags hørsel ved hjelp av cochlea-implantat. Vi vet at det ikke er tale om normal hørsel, men for oss som hørende virker det likevel opplagt at ”noe hørsel må være bedre enn ingen hørsel”. Men som vi vet er det mange aktuelle kandidater som sier nei takk. De har sin egen kommunikasjonsform som fungerer bra dem imellom, og hørende bør jo lære seg elementært tegnspråk. Og de som sier ja, melder om store problemer med å tolke de nye ukjente sanseinntrykkene. Så resultatet av en ”cost-benefit-analyse” er slett ikke opplagt.

Dette er bare ett eksempel på et veldig vanlig fenomen: ting ser ofte annerledes ut innenfra enn utenfra. En episode fra min skoletid kan illustrere dette. Jeg klipper fra mitt kapittel i boken ”Inkluderende praksis”, som herved anbefales: I et friminutt satt jeg i en døråpning og så på gutta i klassen som spilte fotball. Jeg kunne selvsagt ikke være med på det, men følte glede ved å se på, og

kjente meg ikke ”utenfor” i det hele tatt. Men min elskelige lærerinne så meg sitte der, og kom bort og sa trøstende: ”Du vet, Thor, at det de har i beina, har du i hodet.” Etter et øyeblikks forbauselse, skjønte jeg tegninga. Jeg hadde ikke hjerte til å skuffe henne, så jeg smilte og lot henne tro at hun hadde gjort en vond situasjon litt bedre. Mange år etterpå var jeg så heldig å få kontakt med henne igjen, og hun husket fortsatt denne episoden. Jeg så ingen grunn til å fortelle henne sannheten. Men nå er hun for lengst død, og jeg kan fortelle denne historien med et vemodig smil, og minnes hennes store hjerte.

Så hvis vi ønsker å hjelpe en annen, fordi det for oss ser ut til at vedkommende trenger hjelp, så er det lurt å spørre først. Og det gjelder også i habiliteringssammenheng. Da blir relasjonen mer symmetrisk, uten at de ulike rollene blandes sammen. Det er fortsatt en som habiliterer, vi kan kalle denne personen ”terapeuten”, og en som eventuelt skal habiliteres, ”klienten”, men klienten er hovedleverandør av premissene for habiliteringen. Hva er den overordnede hensikten med habilitering? Den habiliteringen jeg ble utsatt for som barn gikk ut på å gjøre meg så ”normal” som mulig, spesielt med hensyn på gangfunksjon. I

den hellige alminnelige gangfunksjons navn ble jeg lagt i stålskiner fra hoften og ned, ikke bare når jeg skulle gå, men også om natten. Men kroppen min var ikke laget for ”normal” gangfunksjon, så torturen var til ingen nytte. Og jeg som ”klient” var overhodet ikke med på å levere premissene for denne ”habiliteringen”. Det all habilitering etter min mening bør gå ut på, er å gi klienten sjansen til å finne en brukbar måte å tilfredsstille sine behov på, ikke å insistere på den ”normale” måten.

Vi har heldigvis kommet et stykke videre siden min barndom for 60+ år siden. Fortsatt lurер normalitetsbegrepet i bakgrunnen, men man innser litt raskere enn den gangen når det målet er uoppnåelig, og går for ulike kompenserende tiltak, som spesialtilpassede hjelpemidler og om nødvendig spesialpedagogikk. Men blir vi som skal habiliteres spurt om hva vi ønsker? Ja, mer enn i min barndom, men fortsatt etter min mening altfor lite.

Og det er nødvendig, for du som for eksempel er fysioterapeut kan godt være ekspert på menneskekropper i sin alminnelighet, men jeg er den eneste som kjenner min kropp innenfra, og gudene skal vite at den slett ikke er ”alminnelig”.

Egentlig finnes det jo ikke noen alminnelig kropp eller psyke, gjennomsnittsmennesket er bare en statistisk fiksjon. Men som jeg sa, normalitetsbegrepet lurder stadig i bakgrunnen, og vi opererer alle med en vag forestilling om det ”alminnelige” eller ”normale” mennesket. Det nærmeste vi kommer en presis definisjon er vel noe i retning av ”mennesker som på de vesentligste områder har et funksjonsnivå som ikke avviker vesentlig fra normalnivået”. Her er det naturligvis mange uklarheter. For det første, hvilke områder er de ”vesentligste”? For det andre, hvordan fastsetter vi ”normalnivået”? Ikke alle funksjoner lar seg enkelt måle med tall, og selv for de funksjoner som faktisk lar seg måle, er spørsmålet langt fra enkelt. Skal vi velge gjennomsnittsnivået, eller kanskje mediannivået, det nivået som halvparten befinner seg under? Hvilken gruppe av befolkningen skal vi ta utgangspunkt i? Og for det tredje, hvor stort avvik fra det teoretiske normalnivået skal vi godta som ”normalt”? Med andre ord, hva er et vesentlig avvik?

Men hvorfor skal vi egentlig ha et mer eller mindre presist ”normalitetsbegrep”? Kan vi ikke simpelthen si at mennesker fungerer forskjellig, og så gå sammen om å skape et samfunn som i størst

mulig grad tar hensyn til disse forskjellene? En slik modell ville jeg kalle åpen. Menneskeheten er opplagt altfor mangfoldig til å passe inn i en enkel dikotomi som ”normal” og ”ikke normal”, ikke sant? Jo, jeg tror nok alle vil være enige i det – i teorien. Men i praksis vet vi jo at vi alle hele tiden bruker både denne og mange andre dikotomier. Et eksempel er kvinne og mann. Vi tviholder stadig på denne enkle inndelingen som jo fungerer rimelig bra for flertallet, selv om vi vet at det finnes langt flere enn to kjønn. Et annet eksempel er ond og god. Her er vi kanskje noe bedre til å nyansere, vi sier gjerne at vi alle har både godt og ondt i oss. Men under press forsvinner nyansene, under okkupasjonen i Norge var alle tyskere og alle som på noen måte samarbeidet med dem onde, mens alle motstandsfolk var gode. Og naturligvis omvendt, om man selv var på den andre siden. Vår egen hjemmeavlede terrorist, Anders Behring Breivik, er i manges øyne ond, men kanskje er han bare et ensomt, ynkelig, sinnsforvirret menneske som lot en vanvittig ideologi overbevise seg om at han ”måtte” gjøre de grufulle ugjerningene han gjorde. Jeg husker at min kone og jeg, da vi fikk høre om bombeeksplosjonen i Oslo sentrum og skytingen på Utøya, sa til hverandre: Vi får inderlig håpe at det ikke er en muslim som står bak

dette. For vi vet jo at når to ”fiendebilder” faller sammen, så forsterker de hverandre. Vi har et stykke igjen til Gustaf Frödings visjon i diktet En fattig munk från Skara:

Men fram genom långliga strider
det dagas väl bättre tider
då ingen är ond och ingen är god
men bröder som kämpa i onskans flod
och räcka varandra handen
att hjälpa fram til stranden.

I det hele tatt deler vi hverandre inn i ulike grupper på kryss og tvers. Noe av dette kan ha sine forståelige praktiske grunner. For eksempel i politisk sammenheng er det umulig å forholde seg til enkeltindivider hele tiden, vi må også forholde oss til grupper som antas å ha felles interesser på et eller annet område. Problemet oppstår når disse gruppene blir gjenstand for verdidommer, mer eller mindre bevisst. Og det vet vi skjer stadig vekk. Det behøver ikke å være en skarp todeling som mellom ond og god, men noen grupper er mer ”inn” enn andre. Det finnes ulike ”inn-grupper” og ”ut-grupper” i ulike sammenhenger, men i de fleste tilfeller er det politisk korrekte handlingsmønsteret, i alle fall i våre nordiske

velferdsstater, at ”inn-gruppen” skal ”inkludere” ”ut-gruppen”. For eksempel skal menn inkludere kvinner i alle sine gutteklubber, eh, jeg mener styre- og lederverv av alle slag. Det er imponerende hvilken oppfinnsomhet mange menn viser når det gjelder å unngå eller i alle fall begrense denne inkluderingen. Like imponerende er det å se hvilke krumspring arbeidsgivere (som oftest menn, men også kvinner) gjør for å ansette så få funksjonshemmede som mulig. Selv de mest konservative teologer har vel omsider oppgitt motstanden mot opphevelsen av slaveriet, men holder fortsatt skansen mot slik styggedom som kvinnelige prester og ekteskap mellom personer av samme kjønn. Med dagens skilsmissestatistikk har de fått litt problemer med å nekte å vie fraskilte, for da blir det etter hvert svært få vielser.

Rasediskrimineringen lever fortsatt på begge sider av kjølen, og hvordan går det nå egentlig med inkluderingen av innvandrerne? De som vi i festtalene kaller ”våre nye landsmenn”? Vi kan le av president Trump som vil bygge mur mot Mexico, men vi skal kanskje ikke le så høyt, for vi er også ganske dyktige murere selv. Jeg håper dere legger merke til at jeg sier ”vi”, altså ”inkludert” meg selv. Som ung mann med store akademiske ambisjoner var jeg mildt sagt

misfornøyd med å bli tatt for å være utviklingshemmet på grunn av talevanskene. Men hva sa det om mine holdninger til de utviklingshemmede? Og var jeg egentlig så ”inkluderende” overfor min egen mor da hun ble litt dement de siste årene hun levde?

Saken er at vi alle er smittet. Og den eneste kuren er å bygge ned disse murene vi alle har bidratt til å bygge opp. Det kan vi bare gjøre sammen. Og i et samfunn i rask og akselererende forandring er det mer nødvendig enn noen gang før. Vi får stadig mer kunnskap om og makt over vår verden. Vi kan velge å bruke kunnskapen og makten til å bygge murene oss imellom sterkere, eller til å bygge ned murene og fremme inkludering.

Habilitering kan bare lykkes hvis inkluderingen av funksjonshemmede lykkes, og inkluderingen av funksjonshemmede kan bare lykkes fullt ut hvis all inkludering lykkes. Symptombehandling hjelper lite så lenge man ikke gjør noe med sykdommen som forårsaker symptomene. Men hvordan kan vi stoppe denne murbyggingen?

Vel, hvorfor bygger vi disse murene? Bak enhver mur ligger en frykt. Trump frykter innvandrerne

fra Mexico. Mange menn frykter kvinner, og omvendt. Mange som definerer seg selv som ”funksjonsfriske” frykter oss funksjonshemmede: Hva kan jeg snakke med dem om? Tenk om jeg sårer dem? Hva slags hensyn må jeg ta? Som talehemmet frykter jeg situasjoner hvor rask samtale er viktig. Og selv om ikke farten er så avgjørende, kan det kjennes lettere å trekke meg tilbake i mitt eget skall enn å strekke ut hånden til dem jeg ser føler seg usikre overfor meg, selv om jeg vet at det ofte ikke skal mer til enn et smil for å dempe frykten deres.

Alle frykter vi det vi oppfatter som ”annerledes”. Prototypen for all gruppeinndeling er ”vi” og ”de andre”. Men hvorfor frykter vi ”de andre”? Noe av det er forståelig som urgamle overlevelsesinstinkter, en fremmed kan jo være en fiende. Men i de fleste situasjoner er det jo ingen reell fare for liv og helse. Likevel kan vi kjenne på frykt. Da er det kanskje viktig å huske at en mur har minst to funksjoner: å beskytte, og å skjule. Hva kan det være vi ønsker å skjule? Jeg tror kanskje den uortodokse terapeuten Marisa Peer kan ha rett i at vi alle mer eller mindre har en følelse av å ”ikke være god nok”. Den følelsen kan vi ha fått inn i oss for eksempel av nederlag i tidlig barndom,

det spiller liten rolle. Det viktige her er at denne følelsen gir opphav til både frykt og skam. Vi vil ikke at andre skal få vite hvor utilstrekkelige vi er, men vi selv vet det jo, og vi skammer oss. Lytt til første vers av Karin Boyes dikt ”Jag vill möta” fra diktsamlingen Härdarna:

Rustad, rak och pansersluten
gick jag fram –
men av skräck var brynjan gjuten
och av skam.

Dette er åpenbart ikke veien å gå, og hun tar en beslutning:

Jag vill lämna mina vapen,
svärd och sköld.
All den hårda fiendskapen
var min köld.

Ja, nettopp. Min mur mot omverdenen er min kulde, og resultatet er at verden blir min fiende. Men det finnes håp:

Jag har sett de torra fröna
gro till slut
Jag har sett det ljusa gröna

vecklas ut.

Mäktigt är det speda livet
mer än järn,
fram ur jordens hjärta drivet
utan värn.

Ja, jeg har også sett dette. Vi har alle sett dette. Og
derfor:

Våren gryr i vinterns trakter
där jag frös.
Jag vill möta livets makter
vapenlös.

Bare ved å støtte hverandre i å gi avkall på
selvforakten, skammen og frykten, kan vi se
hverandre i øynene, og endelig bli hele mennesker
– sammen. I all vår sårbarhet. Jeg er god nok. Du
er god nok. Ulrika er god nok. Gunilla er god nok.
Karin er god nok. Anita er god nok. Vi er gode
nok.

Og la oss alltid minne hverandre om at hver enkelt
av oss er ”värdefull” og ”älskat för din egen skull”,
som Ingemar Olsson skriver og Carola synger.
Teksten kommer på videoen. Syng gjerne med om

du vil! Har du problemer med Gudsbegrepet i sangen, så tenk på det som "ditt innerste selv" eller lignende.

Før dere får komme til med spørsmål (frågor) til meg har jeg et par spørsmål til dere. Dere får 5 minutter til å summe litt med naboene, og så kan de som vil dele det dere kom fram til (eller ikke kom fram til) i plenum.

1. I Ibsens Peer Gynt har Peer et ”eventyr” med selve Dovregubbens datter (Dovregubben er kongen over alle norske troll), men får kalde føtter og rømmer før bryllupet. Senere møter Peer sin ”svigerfar” igjen og vil ha ham til å sverge på at han, Peer Gynt, i det avgjørende øyeblikk sa nei til både giftermål og makt og ære som Dovregubbens svigersønn, for å ”være seg selv”. Men Dovregubben nekter, og viser til at Peer etter at han rømte fra Dovregubbens hall helhjertet har fulgt ”hans valgsprogsmerke”, nemlig ”ordet, det kløvende, sterke, som skiller mellom menneskenes flokk og trollenes: troll, vær deg selv **nok**”.

Hva er forskjellen mellom å være seg selv, og å være seg selv **nok**? Har denne forskjellen noen sammenheng med den frykten for ikke å være god nok som jeg snakket om?

2. (Dette punktet er tilpasset fra en arbeidsoppgave jeg ga etter en forelesning jeg hadde i fjor i Oslo for psykologer som spesialiserte seg i habilitering.)

For noen år siden var jeg på en disputas på Teologisk Fakultet ved Universitetet i Oslo. Der sa kandidaten noe som fikk meg til å spisse ører: ”ikke bare den funksjonshemmede, men også funksjonshemningen, er en del av Imago Dei”. (Jeg garanterer ikke ordrett sitat.) For de som eventuelt kan enda mindre latin enn meg: Imago Dei betyr noe i retning av Bildet av Gud. At den funksjonshemmede er del av dette bildet, det følger av god gammel kristen tankegang: Gud elsker oss tross våre synder og skavanker for Jesu skyld. Men funksjonshemningen? Er ikke den, i likhet med synden, en defekt? Vi kan godt se bort fra den teologiske dimensjonen, og holde oss til vårt rent menneskelige perspektiv. Og da innebærer jo selve ordet ”funksjonshemning” at vi ser på den som noe ”hemmet”, noe ”defekt”. Den funksjonshemmede tilkjennes fullt menneskeverd, men det er på tross av, og ikke egentlig medregnet, funksjonshemningen.

Dette vanlige synet snus her på hodet, funksjonshemningen blir en kvalifikasjon, en del av mangfoldet i skaperverket. I en mer sekulær utgave kjenner vi ideen i form av transformasjonen av "disability" til "different ability". Hva skal vi si til dette? Er vi en byrde eller en ressurs, i kraft av vår funksjonshemning? Er vi en "minus-variant" som man skal synes synd på og etter beste evne løfte nærmest mulig "normalnivået", eller er vi en fortropp som utforsker nytt og utfordrende territorium på vegne av menneskeheten? Kanskje begge deler? Eller noe midt imellom, hva nå det skulle være?

Er det noen spørsmål?

Tusen takk for god interaksjon! Vi har snakket mye om murer. Men hadde det ikke vært fint om vi i stedet for å bygge murer kunne bygge broer? Eller være broer, broer over opprørt vann. Jeg har lyst til å avslutte med Simon and Garfunkle's Bridge over troubled water. Den sangen sier virkelig noe om å være der for hverandre, "når tidene blir tunge og mørket kommer". Teksten kommer på skjermen, så de som vil kan synge med.

Bridge over troubled water

When you're weary,
feeling small,
when tears are in your eyes
I'll dry them all.
I'm on your side,
oh, when times get rough
and friends just can't be found,
like a bridge over troubled water
I will lay me down

When you're down and out,
when you're on the street,
when evening falls so hard,
I'll comfort you.
I'll take your part,
oh, when darkness comes
and pain is all around,
like a bridge over troubled water
I will lay me down.

Sail on, silvergirl,
sail on by,
your time has come to shine
all your dreams are on their way.
See how they shine,

oh, if you need a friend,
I'm sailing right behind,
like a bridge over troubled water
I will ease your mind.